

PRAKTIJKBESCHRIJVING
**Huiswerkbegeleiding: een variëteit
aan praktijken op het snijvlak van
Onderwijs en Welzijn**

2021

**EQUALITY
RESEARCH
COLLECTIVE**

**HO
GENT**

> EXPOO <
expertisecentrum
opvoedingsondersteuning

Inhoudstafel

Inhoudstafel	1
1. Beschrijving van het proces	3
1.1. Aanleiding en situering	3
1.2. Werkwijze en opzet	3
1.3. Dit document	4
2. Beschrijving van bestaande initiatieven.....	5
2.1. Omschrijving.....	5
2.2. Ontstaan.....	6
2.3. Doelgroep.....	6
2.4. Doelen.....	7
2.5. Werkwijze.....	9
3. Centrale uitgangspunten en werkingsprincipes.....	14
4. Interessante bronnen	19
5. Contactgegevens	22

1. Beschrijving van het proces

1.1. Aanleiding en situering

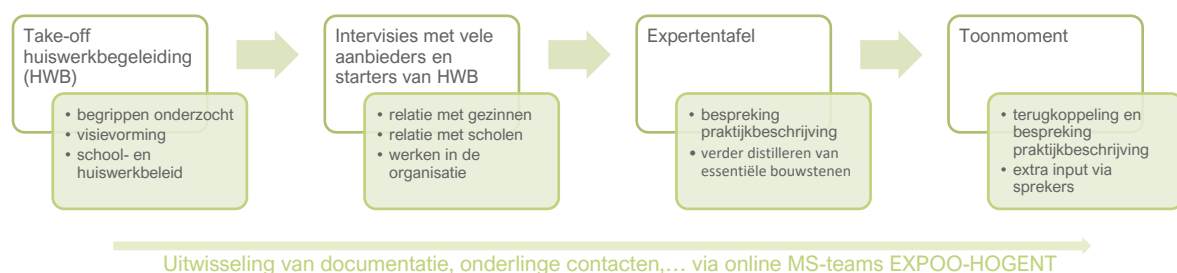
Onderwijs draagt een belangrijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van maximale ontplooiingskansen voor elk kind. Niettemin is de sociale onderwijsongelijkheid in Vlaanderen hardnekkig en groot (Scheepmans, 2020); De prestaties, schoolloopbaan en onderwijsuitkomsten van leerlingen blijken nog steeds sterk afhankelijk van factoren die te linken zijn met hun sociale en etnische achtergrond (Franck & Nicaise, 2018).

Buiten de schoolmuren wordt intussen een steeds groeiende vraag naar extra ondersteuning bij het leren opgemerkt. Naar aanleiding van de covid-19 pandemie komt die nood nog prominenter naar voren, zeker bij gezinnen in kwetsbare leefsituaties (Uit de Marge, 2020). In deze context bestaan (en ontstaan) op het snijvlak van Onderwijs en Welzijn diverse initiatieven die huiswerkbegeleiding of studieondersteuning aanbieden en van daaruit, in meer of mindere mate, ook trachten in te spelen op randvoorwaarden die leer- en ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren kunnen vergroten.

Verspreid in Vlaanderen zijn tal van dergelijke projecten reeds verschillende jaren actief. Ze bouwden elk een eigen werking uit, legden eigen accenten. Daarnaast werd op Vlaams beleidsniveau recent nog geïnvesteerd in leerbuddyprojecten, mede naar aanleiding van de pandemie (Weyts, 2020). Bezorgdheden over de schoolcarrière van kinderen en jongeren in kwetsbare leefsituaties, vragen over gratis extra ondersteuning bij het leren, vragen over de schoolwerking, het Vlaams onderwijssysteem, communicatie met de school,... worden actueel bovendien ook opgepikt door Huizen van het Kind en lokale besturen. Zij zijn vaak zoekende naar de rol die ze op dit vlak kunnen vervullen en stellen zich de vraag hoe, vanuit welke visie, met welke partners,... ze die op een betekenisvolle manier kunnen vormgeven.

1.2. Werkwijze en opzet

Gezien de gevoelde nood en de vele versnipperde initiatieven lanceerde EXPOO een uitnodiging aan praktijkwerkers uit om deel uit te maken van een 'praktijkbeschrijvingskring huiswerkbegeleiding'. Samen met het Research collective EQUALITY van HOGENT zetten ze een kort traject uit waarin "anciens", "beginners", "zoekers", "experts",... elkaar kunnen ontmoeten om te inspireren, te bevragen, verder aan het denken te zetten, materialen uit te wisselen,... Dit proces (2020-2021) wordt hieronder schematisch weergegeven en resulteert onder meer in dit verslag.

Een 30-tal partners zijn ingegaan op de oproep van EXPOO om het online traject te volgen en deze praktijkbeschrijving mee vorm te geven. Ze delen de ambitie om via huiswerkbegeleiding/studieondersteuning op een betekenisvolle manier bij te dragen aan de leer- en leefomgevingen van kinderen/jongeren en hun gezinnen. Initieel was het de bedoeling om welzijnsactoren telkens met een onderwijspartner te laten deelnemen, maar – mede onder invloed van corona – zijn we in dit opzet helaas niet volledig geslaagd.

Overzicht deelnemers:

Katrien Sabbe, Vzw De Katrol Oostende
Stefanie De Meyer, De Katrol Erpe-Mere, Lede, Haaltert

Nathalie Menten, OCMW Bilzen
Lotte Nuyts, Sociaal Huis Tessenderlo
Tanja Sevenois, Natasja Van Kwikenborne, Huis van het Kind Geraardsbergen
Silvana Prochilo, Campus O3 Genk
Eva Vanderschueren, Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen
Mounira Boulahoual, Samenlevingsopbouw Antwerpen
Gert Rooms, Vzw De Schoolbrug
Katelijne Beatsé, Kompanjon Vzw
Griet Langedock, kinder- en gezinscoach
Stefanie Derey, Sociaal Huis Merelbeke
Griet Devuyst, Lokaal Bestuur Denderleeuw
Valerie Coppy, Huis van het Kind Wemmel
Els Sorgeloos, Riet Van Laethem, OCMW Dilbeek
Sofie Van Ranst, Lokaal Bestuur Temse
Leentje De Naeyer, Huis van het Kind Hemiksem
Jeroen Kemel, De Katrol Deinze
Barbara Thys, Nazareth
Marian Witters, Heist op den Berg
Evy Neuteleers, Stad Halle
Katrien Duthoy, Oostende
Annelies Verellen, zomerschool Storzo
Karen Mueffels, Zutendaal
Talitha Goethijn, OCMW Haaltert
Annelies Saenen, Sint Katelijne Waver
Dorien Cappens, Gemeentebestuur Asse
Kim Custers, Gemeente Mol
Cherline De Maeght, Klasse
Els Meert, Opgroeien
Nathalie Debleeckere, Departement Onderwijs Vlaams Overheid

De intentie van deze praktijkbeschrijving was niet zozeer om samen één ideaaltype of model uit te werken of voorop te stellen. Wel wilden we bestaande praktijken en visievorming in beeld brengen en doorheen het traject (o.a. via interviews, reflectievragen, dit document,...) verder uitdagen, voeden en ondersteunen. Daartoe gingen we met de betrokken partners in gesprek over hoe deze projecten hun ondersteuning uitwerken, voor wie en met wie ze dit doen. We focusten ons hierbij vooral op de samenwerking met gezinnen, met scholen en op de manier waarop de initiatieven zich vandaag organiseren. Praktijkervaringen werden gecombineerd met wetenschappelijke inzichten uit literatuur, onderzoek en een rondetafelgesprek met experts.

1.3. Dit document

Dit proces mondde uit in het voorliggend document. Na dit inleidende **deel 1**, biedt **deel 2** een overschouwende weergave van aanleidingen, klemtonen en keuzes van praktijken die in het traject betrokken zijn geweest. Daarnaast bevat dit deel ook een verwijzing naar een handvol praktijken die concreter beschreven werden, en samen het gediversifieerd landschap helpen duiden [zie 'mapping']. **Deel 3** bundelt een aantal centrale uitgangspunten en werkingsprincipes, mee geïnspireerd door en aangevuld met theoretische invalshoeken. We staan stil bij aandachtspunten die voortvloeien uit de rijke discussies tijdens het proces en trachten ook een aantal bouwstenen te distilleren die een stevige basis kunnen vormen voor de uitwerking van een betekenisvol aanbod. Helemaal aan het eind wagen we ons aan enkele tips en kritische vragen om organisaties verder op weg te helpen.

Kortom, dit document maakt zoektochten, vraagstukken en aandachtspunten zichtbaar, en wil vandaaruit aanzetten tot verdere reflectie over gemaakte en te maken (praktische en inhoudelijke) keuzes.

2. Beschrijving van bestaande initiatieven

2.1. Omschrijving

Wanneer het gaat over buitenschoolse initiatieven¹ die kinderen/jongeren en gezinnen extra ondersteuning bieden bij het leren worden zowel in de praktijk als in de literatuur verschillende benamingen gebruikt, afhankelijk van het perspectief van waaruit gewerkt en geschreven wordt en afhankelijk van de vooropgestelde finaliteit. Dat toont ook de onderstaande weergave van begrippen die de 30 betrokken partners hanteren om hun praktijk te benoemen.

Verschillende organisaties² zijn nog zoekende naar een geschikte benaming voor hun (vaak nog recente) initiatief dat de lading ervan voldoende kan dekken. Andere initiatiefnemers maakten reeds een – vaak zeer bewuste – keuze voor een bepaalde term, soms ook zichtbaar samenhangend met de focus, missie en visie van het project.

Een kleiner aantal projecten focust zich specifiek op huiswerk-, studie- en leerondersteuning, met centrale aandacht voor het kind .

- > Bv. 'Huiswerkbegeleiding', 'huiswerkklas', 'leren leren',...

De meeste betrokken organisaties kiezen er echter uitdrukkelijk voor om niet enkel ondersteuning te bieden bij het maken van huiswerk, maar ook oog te hebben voor de ruimere gezinscontext, voor randvoorwaarden die mee bepalend zijn voor het leer- en leefklimaat, en voor ondersteuningsvragen die bij zowel het kind als bij zijn/haar ouders leven. Deze bredere klemtoon laat zich soms ook doorschemeren in de benaming van hun praktijk

- > Bv. 'Gezinsondersteuning/-begeleiding', 'studie/huiswerk- en gezinsondersteuning', 'brugfiguren',...

Hoewel er dikwijls een beredeneerde samenhang bestaat tussen de 'benaming' en 'beschrijving' van het project, betekent dit echter niet dat het gebruik van eenzelfde noemer in diverse contexten *altijd* dezelfde praktijk omvat of dezelfde doelstellingen beoogt:

- > Bv. 'Huiswerkbegeleiding' of 'huiswerkklas' wordt soms sterk afgebakend (bv. specifiek gericht op kinderen), maar soms ook breder opgevat. In de gemeente Temse bijvoorbeeld wordt ernaar gestreefd

¹ Met buitenschoolse initiatieven wordt in dit document verwezen naar huiswerk-, tutor- en andere ondersteuningsinitiatieven t.a.v. kinderen en gezinnen die niet vertrekken vanuit de school zelf,. De school is dus niet de organiserende instantie. Wel kan die school een partner zijn van het initiatief en/of kan het de uitvoering van het initiatief op een school plaatsvinden.

² Deze organisaties komen uit het brede welzijnsveld, initiatieven van lokale besturen die werken rond kansarmoede...

om een huiswerkklas te organiseren op school, waarbij zowel ouders als het kind aanwezig kunnen zijn, en er ook ruimte gemaakt wordt om vragen van ouders te beluisteren.

- > Bv. 'Leerbuddy-project' in Halle beoogt niet alleen individuele korte-termijnimpact, maar wil ook kritisch en structureel nadenken over het huiswerkbeleid in scholen; terwijl 'Leerbuddy Vlaanderen' prioritair als doel stelt om op korte termijn leerachterstanden weg te werken.

Behalve inhoudelijke motivaties kan de keuze voor een bepaalde term ook ingegeven worden door een streven naar herkenbaarheid en toegankelijkheid voor kinderen en hun ouders.

- > Bv. Zo vrezen sommige organisaties dat de focus op de begeleiding van het gezin, in plaats van de ondersteuning van het kind bij het huiswerk, extra drempels zou kunnen opwerpen.

Daarnaast kan ook de locatie van het project de keuze mee beïnvloeden:

- > Bv. '(T)huiswerkbegeleiding', 'huiswerkklas',...

Verder kan een benaming nog gerelateerd zijn aan het profiel van de vrijwilligers die worden ingezet:

- > Bv. In projecten waar studenten in het kader van hun opleiding binnen het hoger onderwijs een ondersteunende rol opnemen, wordt veeleer voor de termen 'tutorenproject' of 'student tutoring' gekozen. Dergelijke initiatieven kaderen binnen het besluit van de Vlaamse Regering houdende de subsidiëring van student tutoring in het onderwijs in Vlaanderen van 19 september 2011, dat student tutoring omschrijft als "methodiek waarbij studenten uit het hoger onderwijs op een gestructureerde manier optreden als begeleider en rolmodel, met de bedoeling leerlingen uit het basis- en secundair onderwijs te ondersteunen bij het leer- en keuzeprocess". (Vlaamse Regering, 2011).

2.2. Ontstaan

Elk project kent een heel eigen aanleiding, ontwikkelingscontext en geschiedenis. Ook de initiatiefnemers kunnen onderling sterk verschillen, variërend van welzijnswerkers tot scholen en lokale besturen. Om deze diversiteit en de daarmee samenhangende keuzeprocessen te duiden, werpen we een blik op een aantal praktijken die onderling verschillende historische wortels en vertakkingen hebben. In een afzonderlijke fiche worden die meer uitgebreid beschreven [Zie 'mapping'].

- > Bv. De Katrol Oostende is ontsproten uit de wens van kansarme ouders dat hun kinderen het beter zouden hebben dan henzelf, en de overtuiging dat een diploma daarbij zou kunnen helpen. Bovendien uitten ze ook de vraag dat hulpverleners en leerkrachten meer met in plaats van enkel over hen zouden praten. Ervaren welzijnswerkers bedachten een manier om aan beide vragen van de ouders tegemoet te komen en stampen reeds in 2002 vzw De Katrol uit de grond. Intussen zijn er reeds zo'n 35tal Katrolwerkingen actief in Vlaanderen, en 1 in Rotterdam.
- > Bv. Het project JongLeren in Denderleeuw ontstond vanuit een samenwerking tussen 6 basisscholen en werd daarna gedragen door een opbouwwerker van Samenlevingsopbouw.
- > Bv. SAM is een actie vanuit Huis van het Kind Geraardsbergen die ronde tafels rond kinderarmoede organiseerden en van daaruit het initiatief nam om kortdurend (maar zo lang als nodig) een gezin te ondersteunen en op weg helpen. De eerste insteek is ondersteuning bij het schoolwerk.

2.3. Doelgroep

Een meerderheid van de projecten richt zich uitdrukkelijk op gezinnen in kwetsbare leefsituaties waar in eerste instantie een vraag leeft naar extra ondersteuning bij het leren van minstens één kind.

Sommige praktijken maken daarbij gebruik van vooraf gedefinieerde selectiecriteria, zoals SES-indicatoren (thuisstaal van de leerling, het ontvangen van een schooltoeslag, het hoogst behaalde opleidingsniveau van de moeder) of de kansarmoede-indicatoren van Kind en Gezin (het maandinkomen van het gezin, de opleiding van

de ouders, het stimulatie-niveau van de kinderen, de arbeidssituatie van de ouders, de huisvesting en de gezondheid).

- > *Bv. In vzw Kompanjon komt een gezin in aanmerking voor ondersteuning vanaf wanneer 4 van de 6 kansarmoede-indicatoren van toepassing zijn.*

Daarnaast worden soms bijkomende criteria gehanteerd, zoals het leerjaar waarin een kind zich bevindt. Zo wordt de aandacht vooral gericht op kinderen in zogenaamde 'transitie-jaren' of op 'scharniermomenten', zoals kinderen uit de derde kleuterklas, de eerste graad lager onderwijs of de derde graad lager onderwijs. In de context van studenttutoringprojecten stelt ook de subsidiërende overheid soms een meer specifieke focus voorop, zoals recent nog "de remediëring van kwetsbare leerlingen die in de nasleep van de coronamaatregelen mogelijk meer dan voorheen zo'n individuele begeleiding kunnen gebruiken" (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2020).

Naast inclusie- of selectiecriteria worden in sommige projecten ook uitsluitingscriteria gebruikt, vaak om de lengte van de nu al zeer lange wachtlijst enigszins te reduceren of omdat de vrijwilligers niet voldoende opgeleid zijn om op een adequate manier op de vraag en situatie in te spelen.

- > *Bv. vzw Uilenspel geeft aan dat ze vanuit die redenering geen ondersteuning bieden aan (1) kinderen die al door andere huiswerkinitiatieven worden ondersteund of revalidatie (bv. logopedie) volgen, (2) kinderen die (in de toekomst) schoollopen in het bijzonder onderwijs, (3) kinderen met zware psychologische of gedragsproblemen.*

Andere projecten kiezen er echter voor om wel elke vraag en potentiële kwetsbaarheid in overweging te nemen en na te gaan wat zij (en/of een andere organisatie) mogelijks voor een gezin kunnen betekenen.

- > *Bv. In vzw De Katrol (Oostende) gebeurde de selectie vroeger vooral op basis van de GOK nu SES-indicatoren. De laatste jaren gaat een ankerfiguur echter bij elke aanmelding langs in het gezin voor een kennismakingsgesprek. Op basis van dit bezoek wordt ingeschat of het project rechtstreeks iets kan betekenen voor het gezin of het gezin beter kan worden toegeleid naar een ander aanbod. Wanneer de hulpvraag zich bijvoorbeeld strikt beperkt tot huiswerkbegeleiding wordt samen met het gezin gezocht naar waar ze zich daarvoor kunnen wenden (vb. huiswerkklas, studie, privéleerkracht, enz...). Wanneer de ondersteuningsnoden in het gezin breder zijn dan steun bij het huiswerk op zich, wordt een ondersteuningstraject opgestart. Er wordt vanuit gegaan dat elk gezin dat wordt geconfronteerd met moeilijkheden of factoren die kunnen leiden tot grotere problematieken zich op dat moment in een kwetsbare positie bevindt.*

Naar leeftijd toe richt het bestaande aanbod zich voornamelijk op (gezinnen met) kinderen uit het basisonderwijs. Organisaties die ondersteuning bieden aan jongeren uit het secundair onderwijs en hun gezinnen zijn er opvallend minder³. Toch bestaat ook hier een aanbod:

- > *Bv. Kompanjon Gent: ondersteunt gezinnen met jongeren uit het secundair onderwijs*
- > *Bv. Stad Halle, dienst Jeugd en onderwijs ('leerbuddy'-project) ondersteunt kinderen en jongeren uit de derde kleuterklas, lagere school en secundair onderwijs. Met name de vraag naar ondersteuning bij leerlingen uit de tweede en derde graad blijkt hoog te zijn. Er wordt gericht gezocht naar vrijwilligers met een geschikt profiel.*
- > *Bv. Tienerwerking in Lokeren: groepswerking op 2 avonden per week, met een vaste vrijwilligerspool. Ouders zijn welkom, maar op die uitnodiging wordt minder ingegaan.*

2.4. Doelen

Initiatieven die extra ondersteuning bieden bij het leren hebben de gedeelde ambitie om leer- en ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren te vergroten door op een betekenisvolle manier bij te dragen aan hun leer- en leefomgevingen. Daarbinnen stellen ze vaak meerdere doelen voorop.

³ In het gelopen proces hebben we niet expliciet gevraagd naar mogelijke redenen daartoe.

Over het algemeen komen in de projecten één of meerdere van de volgende drie brede intenties het vaakst naar voor, hoewel ze in de concrete praktijk wel op een verschillende manier begrepen of ingevuld kunnen worden: (1) De onderwijspositie van kinderen/jongeren versterken; (2) Ouderbetrokkenheid ondersteunen; (3) De visie, attitudes en competenties van (toekomstige) professionals verbreden. Ook de meer concrete doelstellingen en acties die organisaties eraan koppelen, zijn sterk uiteenlopend.

✓ De onderwijspositie van kinderen/jongeren versterken

Die positie versterken wil men realiseren door op diverse manieren bij te dragen aan de ontplooiingskansen van kinderen/jongeren:

Een aantal projecten focust in dit verband hoofdzakelijk op het ondersteunen van schoolse vaardigheden:

- > Zelfregulerend leren versterken
- > (Nederlandse) taalontwikkeling stimuleren
- > 'Bijles' geven
- > ...

Daarnaast geven sommige initiatieven aan dat ze ook breder willen bijdragen aan de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren:

- > Bijdragen aan een positief zelfbeeld, o.a. door talenten en capaciteiten positief te bekrachtigen
- > Via studenten als rolmodellen ambities inspireren, horizons verbreden,...
- > Gezinnen in contact te brengen met sport, cultuur, spel,...
- > ...

Verder zijn er projecten die uitdrukkelijk de intentie hebben om samen met ouders, kinderen en andere actoren ook in te spelen op diverse randvoorwaarden op verschillende levensdomeinen die het leren en leven van kinderen én hun gezinnen bemoeilijken en ontwikkelingskansen beperken:

- > Materiële drempels en hulpbronnen verkennen
- > Sociale steunbronnen aanboren, netwerken verbreden
- > ...

✓ Ouderbetrokkenheid ondersteunen

Ouderbetrokkenheid wordt zeer vaak als centrale term in de mond genomen, al varieert de wijze waarop erover gedacht en gesproken wordt, gaande van een meer responsabiliserende en instrumentele benadering van ouders tot het streven naar een wederkerig partnerschap tussen ouders en scholen:

- > Via modelling tips en tools meegeven, bv. om met hun kinderen te communiceren, hen te bekrachtigen...
- > Ouders meer vertrouwd maken met schoolse gebruiken en verwachtingen
- > Samen met ouders op zoek gaan naar factoren (op diverse vlakken) die het zelfstandig begeleiden van hun kinderen bij het huiswerk bemoeilijken/kunnen vergemakkelijken
- > Ouders ruggensteunen bij oudercontacten en zorgoverleg
- > De diverse manieren waarop ouders reeds betrokken zijn erkennen en positief bekrachtigen
- > Bruggen bouwen tussen de thuis- en de schoolomgeving
- > Scholen meer attent maken voor de leer- en leefcontext van gezinnen
- > Scholen ondersteunen in de wijze waarop ze (al dan niet) met gezinnen in dialoog gaan
- > ...

✓ Visie, attitudes en competenties van (toekomstige) professionals verbreden

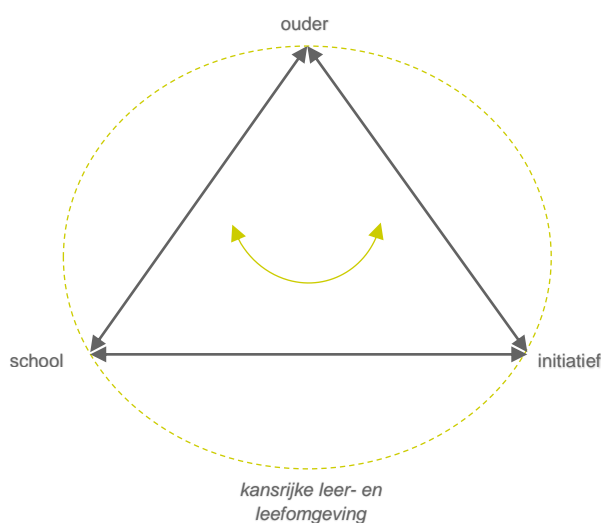
Deze intentie wordt vooral vooropgesteld door studenttutoringprojecten die toekomstige leerkrachten en welzijnswerkers inzetten als 'tutores' om leerlingen uit kwetsbare gezinnen (de 'tutees') te ondersteunen.

- > Vrijwilligers/studenten uitdagen om reflectief te handelen en hun eigen referentiekaders te bevragen
- > Ogen leren openen voor verschillende mogelijke drempels, op diverse levensdomeinen, waarmee ouders en hun kinderen worden geconfronteerd
- > Diversiteitsbewuste en krachtengerichte competenties en communicatievaardigheden vergroten
- > Hoop op langetermijnimpact; het later als professional mee vormgeven aan een meer inclusieve en toegankelijke dienstverlening

In deel 3 wordt over deze ambities – en de diverse interpretaties ervan – verder gereflecteerd, gekoppeld aan theoretische inzichten.

2.5. Werkwijze

Zowel ouders, scholen als de besproken buitenschoolse initiatieven nemen vandaag een rol op in de ondersteuning van kinderen bij het leren. De initiatieven treden daarbij uitdrukkelijk in interactie met gezinnen, en trachten ook met scholen een samenwerking uit te bouwen. Vanuit de wederkerige relatie tussen de organisatie en het gezin kunnen bovendien waardevolle hefboomen worden gevonden om het partnerschap tussen het gezin en de school te versterken, en omgekeerd.

Over het algemeen wordt een belangrijke meerwaarde gevonden in het *samenspel tussen alle betrokken partijen*, zowel om elkaars perspectieven (bv. op leren, op onderwijs, op ondersteuning,...) beter te leren begrijpen als om gezamenlijke doelen m.b.t. de ontplooiingsmogelijkheden van kinderen op een duurzame en betekenisvolle manier te bereiken. De concrete inhoud en intensiteit van deze samenwerkingsverbanden blijken in de realiteit echter te verschillen. Tegelijk mogen deze processen niet losgekoppeld worden van een blijvende aandacht voor structurele randvoorwaarden, ongelijkheden, (uitsluitings)-mechanismen én kansen in de ruimere samenleving en lokale context.

In wat volgt, wordt vanuit het oogpunt van de betrokken organisaties beschreven hoe vandaag samengewerkt wordt met gezinnen, scholen, de eigen medewerkers en lokale partners.

Samenwerken met gezinnen

✓ Aanmelding/intake:

De vraag naar ondersteuning bij het leren kan vanuit verschillende hoeken komen (ouders, school, CLB, sociale dienst,...). Onafhankelijk van de aanmelder wordt doorgaans wel vooropgesteld dat de vraag ook door het gezin zelf wordt gedragen.

- > *Bv. Het Huis van het Kind Geraardsbergen verwacht in het kader van de SAMwerking expliciet dat eerst toestemming wordt gevraagd aan gezinnen om door een derde te worden aangemeld en dat aan de gezinsleden vooraf ook informatie over het initiatief wordt geboden.*

De initiatieven geven aan dat het ook na de initiële aanmelding belangrijk blijft om oog te hebben voor de impact van de begeleiding op het gezin. Wie het gezin aanmeldt, bepaalt immers mee hoe gezinnen het opzet, de focus of het vrijwillige karakter van de ondersteuning aanvoelen. Daarom is het van belang om voldoende zorg te besteden aan de intake, en erover te waken dat de vragen van de betrokken kinderen en ouders voorop blijven staan. Onder meer tijd nemen voor een grondige kennismaking met het gezin in combinatie met de projectmedewerker (vrijwilliger/student), is dus aangewezen.

Vragen om bij stil te staan tijdens de intake:

- Welke informatie geeft men tijdens het intakegesprek?
- Hoe wordt het project (bv. de bredere intenties) uitgelegd aan de ouders en de ondersteuner?
- Welke betekenis geven de betrokkenen aan huiswerk(begeleiding)?
- Wat zijn de verwachtingen van de kinderen en de ouders over wat er zal gebeuren?

Zeker bij ouders die geen Nederlands spreken, is het tijdens en na de intake zinvol om te werken met ondersteunde actoren of materialen die de onderlinge communicatie kunnen versterken. Zo zijn er organisaties die een tolk/tolkentelefoon inzetten, gebruik maken van google translate, informatie visueel maken (filmpje, pictogrammen,...), na het gesprek nog een extra whatsapp-berichtje sturen met beknopte informatie,...

Enkele organisaties geven aan dat ze bij de start van een traject gebruik maken van een afsprakenblad of huishoudelijk reglement waarin ze onder andere verduidelijken welk engagement ze ook van de gezinnen verwachten. Andere initiatiefnemers kiezen daar echter niet voor omdat dit drempelverhogend zou kunnen werken. Zij vinden het belangrijker om tijdens het proces zelf in dialoog te gaan met het gezin en aanklappend te werken. Ook wanneer een gemaakte afspraak niet wordt nagekomen, beschouwen ze dit als een betekenisvol moment waarop verder gebouwd kan worden. Er wordt eerst en vooral getracht om samen de onderliggende reden te achterhalen en in overleg te gaan: *“Wat maakt dat dit niet gelukt is? Wat heb jij als ouder nodig (mogelijks ook van mij) om de afspraak na te kunnen komen?...”*

V Praktisch en inhoudelijk verloop van een traject:

Afhankelijk van de vragen van het gezin én de keuzes of mogelijkheden van de organisatie kunnen trajecten een andere inhoud en vorm aannemen. Ook de duurtijd kan verschillen. In sommige organisaties worden de trajecten met de gezinnen vooraf beperkt in tijd (bv. 10 weken, 3 maanden, 2 semesters,...). Acht sessies wordt doorgaans wel als een minimum beschouwd, om een connectie te kunnen opbouwen met een gezin en de mogelijke impact van het traject te kunnen waarnemen. Bij andere initiatiefnemers is de insteek 'zo kort mogelijk, maar zo lang als nodig'.

Ongeacht de lengte van het traject, stellen alle organisaties wel een wekelijkse ondersteuning aan het kind door studenten of vrijwilligers voorop. Die ondersteuners zijn vaak gekoppeld aan een coach/ ankerpersoon/ opbouwwerker van de organisatie of een zorgcoördinator/leraar uit een school die kan fungeren als aanspreekpunt voor zowel de medewerker als voor het gezin en een kwalitatieve opvolging helpt te garanderen.

De ondersteuningsmomenten krijgen steeds vorm in individueel verband of in een kleine groep. Ze kunnen geboden worden in de school zelf (soms met aanwezigheid van zowel het kind als de ouder(s)), in de bibliotheek,..., maar worden in de meeste gevallen hoofdzakelijk in de thuiscontext van gezinnen georganiseerd. Sommige initiatieven kiezen ervoor om meerdere gezinnen samen te brengen (bv. in een ontmoetingscentrum in de buurt) om op die manier ook ontmoeting te stimuleren en netwerkversterkend te werken.

Inhoudelijk starten trajecten steeds vanuit een vraag naar extra ondersteuning bij het schoolse leren. Tegelijk geven de meeste organisaties aan dat ze tijdens het traject dat ze met gezinnen gaan ook uitdrukkelijk aandacht hebben voor randvoorwaarden die dit leren kunnen bemoeilijken of voor andere vragen die ouders en hun kinderen bezighouden. De focus van de ondersteuning kan van vandaaruit, in dialoog met het gezin, ook bijgestuurd, aangepast of uitgebreid worden. Sommige initiatieven gaan bijvoorbeeld in op bijkomende of onderliggende vragen die betrekking hebben op huisvestingsproblemen, financiële moeilijkheden, emotionele of psychische ondersteuningsnoden, verslavingszorgen, onzekerheid over statuten, administratieve moeilijkheden, enz....

- > *Bv. De Katrol (Oostende) vermeldt dat de studenten of ankerfiguren samen met ouders alle mogelijke drempels in kaart brengen en op zoek gaan naar hefboomen en/of meer gespecialiseerde diensten om deze zaken aan te pakken. Er wordt samen met de ouders op pad gegaan zodat ze zeker bij de juiste dienst terecht komen en niet van het kastje naar de muur worden gestuurd. Aangezien gezinnen vaak met lange wachtlijsten worden geconfronteerd, stelt De Katrol voorop om een gezin te blijven ondersteunen tot meer gespecialiseerde hulp kan worden opgestart.*

Samenwerken met scholen

✓ Aanmelding/intake:

In een aanzienlijk deel van de projecten worden gezinnen aangemeld via scholen. Toch is niet altijd even duidelijk hoe, op basis waarvan en met welke verwachting vanuit de school, kinderen en gezinnen worden gevraagd om deel te nemen aan een ondersteuningstraject.

✓ Contact tijdens een traject:

De rol van de school beperkt zich momenteel in vele gevallen tot de functie van toeleider. Soms voorziet de school ook een fysieke ruimte om de ondersteuning te laten plaatsvinden. Sommige praktijken staan er zelf op dat er verder geen rechtstreeks contact plaatsvindt tussen de vrijwilligers/ studenten en de school, onder andere om te vermijden dat gecommuniceerd wordt over de hoofden van de ouders heen. Wel kunnen ouders ondersteund worden om zelf vragen te uiten naar de school toe, of gaan medewerkers met hen mee naar een oudercontact.

Wanneer er wel rechtstreekse contacten plaatsvinden blijft het belangrijk om blijvend stil te staan bij de vraag hoe, wat en door wie gecommuniceerd wordt naar de school, met welke intentie(s).

Vooraf in werkingen waar studenten betrokken zijn bij het ondersteuningstraject (studenttutoringprojecten), wordt meestal de afspraak gemaakt om per school één specifieke contactpersoon – vaak een zorgleerkracht – aan te duiden die de student mee kan opvolgen en begeleiden.

Een aantal initiatieven kiest er daarnaast voor om tussendoor een kort verslag door te sturen naar de scholen/contactpersoon. Zo gebeurt het bijvoorbeeld dat na elke sessie een (feedback)document ingevuld en verzonden wordt.

- > *Bv. De Katrol laat studenten ook na elke bezoek een document invullen dat niet zozeer gebruikt wordt als communicatiemiddel over het traject van het kind/gezin, maar eerder bedoeld is als reflectie-instrument voor de student zelf.*

Hoewel de rol van zo'n document kan verschillen, raden sommige organisaties wel aan hierover transparant te zijn naar de ouders toe en hen er mogelijks ook inhoudelijk bij te betrekken.

Andere projecten zetten tijdens het traject uitdrukkelijk in op de afstemming, uitwisseling en communicatie tussen de verschillende betrokken partijen. Hiermee willen ze onder meer de blijvende rol van de school in het opvolgen van het leer- en ontwikkelingsproces van elke leerling onderstrepen.

- > *Bv. De huiswerkklas in Oostende houdt voor elke leerling een huiswerkmap bij die ze dagelijks aan hun ouders moeten tonen en in de klas aan hun leerkracht moeten voorleggen. Naast gesprekken met de ouders, gebeurt daarnaast ook regelmatig overleg tussen de verantwoordelijke van de huiswerkklas, de brugfiguur, de zorgcoördinator en/of de leerkracht.*

✓ Verbindend werken?

De initiatieven willen ondersteunend zijn voor kinderen en gezinnen in de hoop dat dat indirect het leren positief beïnvloedt. Hoewel scholen deze initiatieven vaak ook zelf aanspreken voor extra ondersteuning, blijkt er nauwelijks tot geen wezenlijke samenwerking. Dat maakt deze praktijken bij uitstek interessant: ze situeren zich op het snijvlak van onderwijs en welzijn, twee werelden die in de praktijk dicht bij elkaar liggen, maar tegelijk een heel eigen en onderscheiden taal spreken. Tegelijk worden heel wat mogelijkheden gezien in het verbindend werken tussen onderwijs- en welzijnsactoren en in het samen, vertrekkende vanuit de leefwereld van gezinnen, inspelen op de mogelijkhedenvoorwaarden voor betekenisvol leren.

Voor verschillende initiatiefnemers blijkt het echter niet vanzelfsprekend om samen met scholen een gedeeld engagement op te nemen en samen visie te ontwikkelen. Zo hebben een aantal actoren de ervaring dat de focus van scholen soms eerder gericht is op het huiswerk en de leerinhouden op zich, en minder op de omstandigheden waarin kinderen dit huiswerk moeten maken. Vooral over thema's waar onderwijsactoren (m.n. leerkrachten) zich minder vertrouwd mee voelen of die ze (al dan niet terecht) minder tot hun 'core-business' rekenen, lijkt een gemeenschappelijke visie uitbouwen of/en wederzijdse verwachtingen

afstemmen moeilijker. Toch worden er reeds kansen gevonden die een sterkere onderlinge communicatie, afstemming en samenwerking mogelijk zouden kunnen maken.

- > *Bv. In het Coachingsproject Odissee is er naast het document, de afspraak om aan het eind van het traject een terugkoment te organiseren waarbij zowel studenten als contactpersonen van de scholen aanwezig zijn en studenten rechtstreeks (kritische) vragen kunnen stellen en knelpunten kunnen bespreken.*
- > *Bv. Huiswerkbegeleiding organiseren in een laagdrempelig buurthuis. Leerkrachten worden gestimuleerd om langs te komen en mee ondersteuning te bieden.*
- > *Bv. Digitale oudercontacten blijken voor sommige gezinnen beter te werken dan fysieke contacten. In overleg met scholen kan er gezocht worden om een gemengd systeem van fysieke en digitale oudercontacten mogelijk te maken.*
- > *Bv. Katrol organiseert 3x per jaar een overleg met zorgleerkrachten en de huiswerkklas, waaruit ook nieuwe initiatieven zoals 'de zomerklas' en 'taalkriebels' zijn ontstaan. Dit platform zou ook kansen kunnen bieden om samen na te denken over visie-vorming en impact op langere termijn)*

Samenwerken met vrijwilligers en studenten

✓ Werving/Profiel:

Initiatieven werken met studenten in het kader van hun opleiding in het hoger onderwijs en/of met vrijwilligers.

Wanneer er samengewerkt wordt met hogescholen of universiteiten zijn dit ook extra partners waarmee afgestemd wordt. In het kader van Community Service Learning gaan vandaag reeds heel wat opleidingen een engagement aan: orthopedagogie, sociaal werk, lerarenopleidingen, logopedie,...

Ook bij andere vrijwilligers wordt naar profiel toe vooral gezocht naar personen met een bepaalde achtergrondkennis, zoals mensen die een sociale/pedagogische opleiding volg(d)en, naar personen die specifieke capaciteiten hebben (bv. om jongeren uit het secundair onderwijs te ondersteunen) en/of naar mensen die in de buurt wonen. Vaak vraagt men een bewijs van goed gedrag en zeden op. De concrete inzet, aanpak en focus van vrijwilligers blijkt in de praktijk soms te verschillen. Wel is het aangewezen om een functieprofiel op te stellen, passend bij de verwachtingen en de aanpak van de organisatie.

- > *Bv. HvhK Nazareth vertelt hoe sommige vrijwilligers aan huis gaan, terwijl andere (in samenspraak met gezinnen) liever ondersteuning bieden in de bibliotheek; sommige focussen sterk op concrete schoolse vaardigheden zoals lezen, terwijl weer andere zich mee buigen over administratieve vragen die leven in het gezin.*
- > *Bv. Uilenspel vzw wordt gekenmerkt door een sterk buurtgerichte aanpak. De organisatie bewaakt bijvoorbeeld dat gezinnen en vrijwilligers (vaak buurtbewoners) dicht bij elkaar wonen. Vrijwilligers nemen gezinnen mee naar buurtactiviteiten, laten hen kennismaken met de bestaande dienstverlening, het vrije tijdsaanbod, ... in de omgeving, ... Met deze aanpak wordt onder meer ook beoogd dat gezinnen ook hun netwerk in de buurt kunnen uitbreiden.*

✓ Ondersteuning:

Over het algemeen wijzen de betrokken organisaties op het belang van een degelijke opleiding, vorming en omkadering van de vrijwilligers. Die moet er o.a. voor zorgen dat een beschuldigend of paternalistisch optreden naar gezinnen toe wordt vermeden, dat vrijwilligers hun eigen referentiekaders in vraag durven te stellen, dat ze oog hebben voor en inspelen op aanwezige krachten en talenten, ... In bepaalde initiatieven kunnen vrijwilligers ook zelf aangeven welke bijkomende vorming ze zelf nodig denken te hebben om op een betekenisvolle manier met gezinnen aan de slag te gaan (bv. HvhK Sint-Katelijne-Waver).

Wanneer samengewerkt wordt met hogescholen begeleidt de opleiding de studenten bij het opnemen van hun ondersteuningsrol en reikt hen inhoudelijke kaders aan om de praktijkervaringen, de kaders en de eigen attitudes/referentiekaders met elkaar te verbinden. Een lector-coach volgt bij voorkeur het traject van de student mee op en organiseert op regelmatige basis intervisiegesprekken die ook een interdisciplinair

karakter kunnen hebben. Organisaties en hoger onderwijsinstellingen stemmen onderling af over de intensiteit van begeleiding van studenten.

Ook naar andere vrijwilligers toe kunnen hogescholen rond bepaalde thema's interessante inzichten en expertise aanleveren. Soms wordt ook de stad of gemeente ingeschakeld om in een opleiding te voorzien. In een aantal initiatieven wordt bovendien gewerkt met een mentor/buddy om de vrijwilligers tussentijds te ondersteunen. Zeer nuttig is om daarnaast te werken met intervisies in kleine groepjes, waarbij studenten én vrijwilligers elkaar kunnen ontmoeten om leerervaringen, ideeën en inzichten uit te wisselen en er samen verder over na te denken. Verder worden vrijwilligers soms via een whatsapp-groep of instagram-profiel met elkaar in contact gebracht, zodat ze onderling vragen kunnen stellen, feedback kunnen geven, ideeën kunnen delen,...

Tegelijk zijn organisaties zich ervan bewust dat deze (blijvende) vorming veel engagement en een grote investering vraagt, zowel van de vrijwilligers als van de organisatie.

Zie ook: vorming van EXPOO over werken met vrijwilligers

Samenwerking met andere lokale actoren, besturen en diensten

Een aantal initiatieven (o.a. vzw Uilenspel) werken nauw samen met buurtorganisaties en stadsdiensten en zorgen voor een vertegenwoordiging in lokale overlegorganen. Andere organisaties zijn hier nog zoekende. Wel worden verschillende praktische en inhoudelijke opportuniteiten gezien:

- ✓ Buurtsolidariteit vergroten
- ✓ Aansluiting zoeken bij vrijetijdsinitiatieven die ook buiten de school ontplooiingsmogelijkheden bieden
- ✓ Samen knelpunten en kansen detecteren
- ✓ Lokale besturen: zouden voor een overkoepelende pool van vrijwilligers kunnen zorgen,...
- ✓ Er is nood aan een partner die de begeleiding van studenten/vrijwilligers opneemt, intervisies kan organiseren, afstemming kan zoeken tussen scholen, opleidingen organiseert over differentiatie, armoede,...
- ✓ Hiervoor wordt o.a. de samenwerking opgezocht met hogescholen, CVO, Syntra,...
- ✓ ...

3. Centrale uitgangspunten en werkingsprincipes

(Met dank aan de input vanuit de Expoo-gesprekstafel experts welzijn en onderwijs, 2021)

✓ Maximale ontplooiingskansen van kinderen en jongeren garanderen is een continue en gedeelde verantwoordelijkheid

Op het snijvlak tussen onderwijs en welzijn – het terrein waarop de bovenvermelde initiatieven zich bewegen – kruisen zich diverse beleidskaders, die elk vanuit een eigen insteek de rechten en ontplooiingsmogelijkheden van kinderen en jongeren willen vrijwaren.

Een belangrijke gedeelde grond is het *Universeel Verdrag voor de Rechten van de Mens (1948)* dat de nadruk legt op de herverdeling van kansen en goederen met de bedoeling iedereen gelijke mogelijkheden te geven om een menswaardig bestaan te leiden. In artikel 26 wordt ook het fundamenteel recht op onderwijs uitdrukkelijk gestipuleerd. Bovendien wordt aan het onderwijs zelf een significante rol toebedeeld in het realiseren van mensenrechten: *“Het onderwijs zal gericht zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Het zal het begrip, de verdraagzaamheid en de vriendschap onder alle naties, rassen of godsdienstige groepen bevorderen en het zal de werkzaamheden van de Verenigde Naties voor de handhaving van de vrede steunen”* (artikel 26,2). Onderwijs wordt zo ook verwacht om bij te dragen aan een leefbare samenleving voor iedereen. Dit recht op onderwijs wordt naar minderjarigen toe bekrachtigd in het *Universeel Verdrag voor de Rechten van het Kind (1989)* dat niet alleen stelt dat *“onderwijs moet zorgen voor de ontplooiing van jouw persoonlijkheid, je talenten en jouw mogelijkheden”* (artikel 29), maar overheden ook uitdrukkelijk aanspreekt om onderwijs voor elk kind beschikbaar te stellen en toegankelijk te maken (artikel 28).

Deze internationale bepalingen laten zich vandaag onder meer vertalen in de Belgische grondwet en in de regelgeving op Vlaams niveau.

Geldende decretale kaders voor het onderwijsveld zijn het *decreet gelijke onderwijskansen (2002)*, dat onder andere vertrekt vanuit de betrachting om optimale leer- en ontwikkelingskansen voor alle leerlingen te realiseren en daarbij uitsluiting, segregatie en discriminatie wil vermijden, en het *vernieuwde decreet leerlingenbegeleiding (2018)* waarin de rol van de school en de CLB's in de begeleiding van kinderen en jongeren in functie van hun totale ontwikkeling geduid wordt. Het *decreet Flankerend onderwijsbeleid op lokaal niveau (2007)* roept lokale overheden dan weer op om ondersteunend op te treden ten aanzien van scholen, en *“vertrekkend vanuit de lokale situatie en aanvullend bij het Vlaamse onderwijsbeleid, een onderwijsbeleid te ontwikkelen in samenwerking met de lokale actoren”* (artikel 3), waarin ook de scholen zelf vervat zijn.

Binnen het (brede) welzijnsveld wil ook het *decreet houdende de organisatie van preventieve gezinsondersteuning (2013)* bijdragen aan het versterken van de rechten, de belangen en het welbevinden van kinderen, jongeren en hun gezinnen, door minstens:

- 1° aanstaande ouders, gezinnen, hun kinderen en jongeren gepast te ondersteunen op het vlak van gezondheid, de ontwikkeling en de opvoeding van hun opgroeiende kinderen en jongeren;
- 2° de sociale, informele netwerken rondom gezinnen en hun kinderen en jongeren te bevorderen en te ondersteunen;
- 3° risico's, problemen inzake gezondheid, ontwikkeling, opvoeding en onderwijs bij kinderen vroegtijdig op te sporen, op te volgen en/of te verwijzen;
- 4° infectieziekten bij kinderen te voorkomen, onder meer door toediening van vaccinaties;
- 5° te werken aan de versterking van kwetsbare aanstaande ouders en gezinnen met kinderen en jongeren in het kader van de bestrijding van kinderarmoede;
- 6° door middel van sensibilisering en het promoten van ondersteunende maatregelen ten aanzien van aanstaande ouders en gezinnen met kinderen en jongeren bij te dragen aan het creëren van een gezinsvriendelijk klimaat in de gehele samenleving. (Artikel 5)

Vanuit een terugkerende nood aan sterkere samenwerking en integratie van diensten voor gezinnen met kinderen, overheen verschillende domeinen, geeft het decreet ook aanleiding tot de oprichting van Huizen van het Kind. Dit concept verwijst naar de netwerkvorming tussen een variëteit aan actoren die op lokaal niveau een complementaire rol opnemen inzake preventieve gezinsondersteuning (Vlaams Parlement, 2012). In artikel 12 van het meer recente *Decreet betreffende het lokaal sociaal beleid (2018)* worden Huizen van het Kind opnieuw genoemd als belangrijke actor in de ontwikkeling van een *“integraal en afgestemd beleid met betrekking tot toegankelijkheid van de lokale sociale hulp- en dienstverlening en de aanpak van*

onderbescherming". Dit decreet schetst opnieuw ook de uitdrukkelijke verwachting dat lokale besturen samen met lokale actoren acties ondernemen om sociale grondrechten voor alle inwoners toegankelijk te maken. Deze rol van rol van de lokale besturen in het samenbrengen en faciliteren van initiatieven die bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen, waaronder ook buitenschoolse speel-, leer- en ontplooiingsactiviteiten, wordt opnieuw bevestigd in het zeer recente *Decreet buitenschoolse opvang en activiteiten (BOA) (2021)*.

Hoewel onderwijs en welzijn vaak als gescheiden sectoren worden benaderd, valt op dat ze heel wat gezamenlijke uitgangspunten delen. Samen creëren de diverse beleidsteksten uit de beide domeinen formele kaders van waaruit gewerkt kan worden aan toegankelijke en kwaliteitsvolle speel-, leer- en leefomgevingen, die bijdragen aan het welzijn van kinderen en hun gezinnen, en die het mogelijk moeten maken dat kinderen/jongeren hun capaciteiten maximaal kunnen ontplooiën.

Toch worden in de realiteit niet alle doelstellingen en ambities op dit vlak gehaald. Het is ook uit deze tekortkoming dat de hierboven besproken initiatieven, op het snijvlak tussen welzijn en onderwijs, hun huidige meerwaarde en bestaansrecht ontleen. Zo merken welzijnsorganisaties en lokale besturen dat er correcties nodig zijn opdat kinderen de bedoelde onderwijs- en ontwikkelingskansen zouden krijgen. Op die manier groeit actueel de vraag naar huiswerkbegeleiding en allerlei andere vormen van ondersteuning naast en rond de school.

- > *Bv. "Vanuit de school wordt een nood gezien rond huiswerkbegeleiding. Om kort op de bal te spelen werd een huiswerkproject met individuele begeleiding opgestart (leerbuddy-project), maar we hebben het gevoel dat dit dweilen is met de kraan open. Er zijn 280 aanmeldingen! Dat is enorm veel. De centrale vraag die we ons moeten stellen is: hoe gaan we ervoor zorgen dat dat volgende jaren niet nog eens zoveel aanmeldingen zijn?" - Stad Halle, Dienst Jeugd en onderwijs*

Tegelijk is het noodzakelijk dat onderwijs primordiaal als actor aan zet blijft in het realiseren van kwaliteitsvol en betekenisvol onderwijs voor elk kind. Wel kunnen welzijnsorganisaties en -initiatieven een positie innemen op het snijvlak tussen Onderwijs en Welzijn door, vertrekkend vanuit de leefwereld van gezinnen, de dialoog aan te gaan, elkaars taal en kaders te leren kennen en te helpen bouwen aan noodzakelijke randvoorwaarden die ontplooiingsmogelijkheden van kinderen, in het bijzonder in kwetsbare leefsituaties, kunnen helpen garanderen.

Bij het vormgeven aan dit partnerschap en het opnemen van een gedeelde verantwoordelijkheid in het realiseren van de rechten en ontplooiingsmogelijkheden van kinderen leerden we, zowel van de betrokken partners in het proces als uit wetenschappelijke literatuur, dat volgende zaken belangrijk zijn om in acht te nemen:

- **'Kinderen rechten verlenen' betekent niet automatisch hetzelfde als 'kinderen recht doen'** (Hemelsoet, 2010). Zo riskeert een verengde focus op een resultaatsgerichte/functionele invulling van onderwijs en op puur cognitieve aspecten van leren mogelijks voorbij te gaan aan de meer procesmatige kwestie wat onderwijs, leren en ondersteuning voor kinderen en gezinnen betekenisvol maakt, tegen de achtergrond van hun dagelijkse realiteit en aspiraties (Vandekinderen et al., 2015). Evengoed is het niet voldoende om kinderen een gelijke toegang te verlenen tot onderwijs of kennis bij te brengen van schoolse verwachtingen en gewoontes. De aandacht moet in elke concrete situatie blijven gaan naar de vraag of en hoe ook wezenlijk bijgedragen wordt aan de belangen, ontplooiingsmogelijkheden en toekomstperspectieven van kinderen, zowel binnen als buiten de school.
- **Inzetten op maximale ontplooiingskansen van kinderen/jongeren kan zich niet beperken tot een inzet op tijdelijke, kortdurende projecten** die aanvullende ondersteuning bieden bij het leren of zich louter toespitsen op het zelfredzaam maken van kinderen en ouders. Een valkuil is hier niet alleen impact op korte termijn, die veelal van voorbijgaande aard is (Vandeveldte et al., 2017), of het mogelijks culpabiliserend karakter (Roets & Schiettecat, 2016), maar in het bijzonder ook het risico op een deresponsabilisering van meer structurele actoren. De projecten mogen bijvoorbeeld niet gezien worden als manier om scholen te 'ont-welzijn' of te 'ont-zorgen'. Wel bieden ze mogelijke hefboomen naar een gezamenlijk engagement; kunnen ze helpen faciliteren dat kennis en expertise wordt uitgewisseld en opgebouwd; dat ook samen met gezinnen wordt nagedacht over hoe welzijn en zorg in diverse settings vormgegeven kan worden in functie van een kwaliteitsvolle, betekenisvolle schoolloopbaan en optimale ontwikkelingskansen van kinderen/jongeren.

Zo zijn er verschillende gemeenschappelijk thema's waarover expertise kan worden uitgewisseld die ook de reflectie over de eigen werking van de betrokken welzijns- of onderwijsactoren kan stimuleren. Voor scholen past dit ook binnen de uitbouw van een brede basiszorg.

- > *Hoe inspelen op de bestaande maatschappelijke diversiteit zodanig dat elk kind zijn/haar capaciteiten en talenten ten volle kan ontwikkelen?*
- > *Hoe wordt in interactie getreden met diverse gezinnen en concreet vormgegeven aan een wederkerig partnerschap en een cultuur van wederzijdse dialoog met ouders (SDL, VBJK & UGent, 2018)?*
- > *Welke visie wordt ontwikkeld ten aanzien van huiswerk? Wordt het beschouwd als doel op zich of bijvoorbeeld als middel om de communicatie en verbinding tussen school en gezin te verstevigen?*
- > *Hoe inzetten op een rijke interactie en leerstimulansen in meertalige thuismilieus (in plaats van louter op 'meer Nederlands spreken met je kind') én daarnaast een kwaliteitsvol en rijk Nederlands taalaanbod aanbieden in de school en in andere omgevingen?*
- > *Hoe vormgeven aan het huiswerk-, ouder-, armoede-, en zorgbeleid op school, vertrekkend vanuit de leefwereld, ervaringen en perspectieven van een diversiteit aan gezinnen en contexten?*

Bijvoorbeeld: Ons onderwijs is op maat gesneden van de middenklasse. Huiswerk maken is in die context zo vanzelfsprekend geworden dat vaak onterecht gedacht wordt dat iedereen dat kan en daartoe dezelfde mogelijkheden heeft (Van Lancker in Leemans, 2020). Het geven van huiswerk kan op die manier echter een versterkende indicator zijn van ongelijkheden in het onderwijs, bijvoorbeeld wanneer kinderen dat huiswerk niet zelfstandig aankunnen; wanneer materiële omstandigheden het maken van huiswerk bemoeilijken; wanneer ouders om uiteenlopende redenen niet voldoende kunnen ondersteunen en niet in staat zijn te betalen voor bijlessen... Een weldoordacht huiswerkbeleid vormgeven en daar transparant over communiceren is een verantwoordelijkheid van de school. Welzijnsorganisaties en andere actoren die nauw betrokken zijn bij de leefwereld van gezinnen (vb. brugfiguren, OCMW-medewerkers, pedagogische begeleidingsdiensten) kunnen echter een rol kunnen opnemen in het bespreken van de signalen die zij zien wanneer zij gezinnen ondersteunen. Sommige huiswerkinitiatieven stimuleren zo een kritische reflectie over het belang én de impact van huiswerk. De nood aan afstemming en uitwisseling tussen school en het huiswerk-/studiebegeleidingsinitiatief dringt zich daarbij op. Sommige begeleiders ondersteunen hun gezinnen ook in het overleg met scholen, bijvoorbeeld door met ouders mee te gaan naar een oudercontact. (Mertens & Seghers, 2021) Ze kunnen helpen om 'achterstand' niet eenzijdig te beschouwen als een cognitief, maar vaak ook als een sociaal probleem (Roets in Leemans, 2020). Bovendien kunnen partners schoolteams ook versterken in het nadenken over en werken met ouders (SDL, VBJK & UGent, 2018). Ook lokale, buurtgerichte samenwerkingen kunnen daaruit ontstaan.

- **Voor alle betrokken actoren is het cruciaal om alert te blijven voor de bredere leefwereld en context waarin kinderen/jongeren én hun ouders leren en leven, en voor de materiële en immateriële hulpbronnen die zich daar al dan niet bevinden** (Schietecat, 2016). Aandacht besteden aan de rechten en ontplooiingsmogelijkheden van kinderen vraagt met andere woorden dat ook die van ouders mee in rekening worden genomen; of "wie spreekt over de situatie van kinderen, kan niet zwijgen over de situatie van ouders" (Meylemans, 2021). Moeilijkheden op verschillende levensdomeinen hangen vaak onlosmakelijk met elkaar samen, en vragen ook om een geïntegreerde aanpak en benadering (Hemelseoet, 2013). Op lokaal niveau liggen daartoe alvast belangrijke kansen. Essentieel daarbij is ook om kinderen en hun ouders te beschouwen als subjecten die inherent betekenis verlenen aan hun situatie, en om hun bekommernissen en perspectieven nadrukkelijk mee in rekening te nemen.
- **Kinderen maximale ontplooiingskansen bieden is een ambitie die onderwijs- en welzijnsinstanties met ouders gemeenschappelijk hebben. Als het gaat over het vormgeven aan een gedeelde verantwoordelijkheid, zijn ouders dus een noodzakelijke betrokken partij.** Dat betekent ook dat hun perspectieven uitdrukkelijk mee in rekening moeten worden genomen.

✓ Ouders zijn reeds betrokken bij de opvoeding en het onderwijs van hun kind

- **Wat beschouwd wordt als ‘ouderbetrokkenheid’ wordt nog te vaak vooraf gedefinieerd en afgestemd op de verwachtingen van de school.** Wanneer de openheid voor de betrokkenheid of participatie van ouders echter te eenzijdig op middenklasse-ouders is gericht, zonder rekening te houden met de ongelijke financiële, culturele en sociale mogelijkheden van mensen, wordt echter stilaan duidelijk dat dit bestaande ongelijkheden nog verder zal vergroten, eerder dan ze te verkleinen (SDL, VBJK & UGent, 2018). In plaats van ouders te culpabiliseren wanneer ze niet aan schoolse verwachtingen en interpretaties van ouderbetrokkenheid te voldoen (cfr. participeren op vooraf bepaalde manieren: naar oudercontacten komen, hun kinderen naar de kleuterschool te sturen, meer Nederlands praten met hun kind, mee aanwezig zijn bij de huiswerkbegeleiding,...) is er nood aan een grotere aandacht voor de diverse manieren waarop ouders reeds betrokken zijn (Vanobbergen, 2016). Dat geldt ook voor de buitenschoolse ondersteuningstrajecten.

> Bv. *“Ouders gaan niet noodzakelijk weg van de ondersteuningssessie omdat ze geen interesse tonen, maar mogelijks omdat ze respect willen tonen, en de vrijwilliger beschouwen als ‘expert’”.*

> Bv. *Soms biedt de ondersteuning van een kind bij het huiswerk voor een ouder de kans om even op adem te komen, extra aandacht te besteden aan andere kinderen in het gezin,...*

- **In plaats van taken over te nemen van de ouder of model te staan voor een bepaalde opvoedingsaanpak is het belangrijker om opnieuw te vertrekken vanuit de leefwereld van het gezin – in een specifieke context, met eigen omgangsvormen, betekenissen,... – en de ouder daarbinnen (ook zichzelf) te leren zien als deskundige van zijn of haar ouderschap** (Jongerenwelzijn, 2011). Een onderzoek van Buysse, Barbez & Cohen (2002) over een studenttutoringproject toont zo bijvoorbeeld aan dat de tussenkomst de ouderbetrokkenheid niet zozeer verhoogde, maar dat de betrokkenheid die er al was wel meer gezien werd door zowel de tutor als de ouder.
- **De uitdaging is om ouders niet zozeer te benaderen als instrument maar mee vorm te geven aan een partnerschap en wederkerige dialoog.** Initiatieven kunnen mee een rol spelen in het wegwerken van drempels die ouders ervaren om (soms onuitgesproken) vragen te stellen of verwachtingen te uiten. Ze kunnen mee de focus helpen verleggen van het ‘meer betrokken maken van ouders’ naar het zorgen dat ouders zich betrokken kunnen voelen, medezeggenschap kunnen hebben, in hun ouderrol kunnen worden erkend,...

✓ Geëngageerde vrijwilligers/medewerkers vragen ook een degelijke opleiding en omkadering

- **In een degelijke vorming van medewerkers schuilen belangrijke kansen tot meer bewust, reflectief en responsief handelen.** Hier schuilt opnieuw een belangrijke kracht in uitwisseling, intervisiegesprekken, reflectieve koppeling tussen praktijk en theorie,...
Accenten kunnen daarbij komen te liggen op het belang van wederkerigheid in plaats van beter weten, op armoedebewust en krachtenversterkend handelen, op de ontwikkeling van een grotere gevoeligheid voor diversiteit en sociale ongelijkheid, aandacht voor ‘doorvragen’ om belangrijke drempels en knelpunten zichtbaar te maken, op het bouwen aan sterkere wederkerige partnerschappen met ouders en scholen (SDL, VBJK & UGent, 2018), meertalige diversiteit erkennen als meerwaarde en bewust inzetten in het realiseren van leerkansen, het bevragen van evidenties (o.a. met betrekking tot huiswerk en ouderbetrokkenheid),... (Vandenbroeck, Van Laere & Peleman, 2019). Ook in het professionaliseringstraject van leerkrachten en scholenteams blijven dit cruciale items (Vanobbergen, 2016).
- **Vrijwilligerswerk heeft zijn beperkingen en onvolmaaktheden, maar ook in het institutionaliseren van vrijwilligerswerk schuilen risico’s.** Soms is het zoekende en ‘onvolmaakte’ net wenselijk, en iets om in stand te houden.
- **Naast vrijwilligerswerk blijft het cruciaal om in te zetten op een integrale expertise- en krachtenbundeling op lokaal niveau,** met lokale partners en besturen, om samen op een structurele manier ongelijkheden aan te pakken (enkel signaleren volstaat niet)

Enkele vragen om je werking aan te toetsen

1. Ga na **welk effect je als organisatie beoogt** met de soort ondersteuning die je opzet. Wees je ook bewust van vragen en betekenissen die daarbij mogelijks uit beeld verdwijnen.
2. Breng **een lokaal netwerk in kaart**: wie doet wat, waarom en hoe? Welke opportuniteiten zijn er om met diverse actoren partnerschappen te vormen en wat kan jullie initiatief hierin betekenen? Kan vanuit het snijvlak onderwijs-welzijn een doorsnede gevonden worden in de taal die op verschillende terreinen wordt gesproken?
3. Als je **criteria** vastlegt, zorg dat die **passend zijn bij de finaliteit** die het initiatief beoogt. Stel je de vraag wie je insluit, wie je bedoeld of onbedoeld uitsluit en ga na waar die mensen, vragen, bekommernissen,... wel terechtkomen. Blijf het problematiseren als mensen uit de boot blijken te vallen.
4. **Situeer je initiatief in de triade**. Tracht voor je initiatief na te gaan hoe die pijlen concreet vorm krijgen. Welke verbindingen worden stevig gelegd? In welke mate zijn ze wederkerig? Is er wezenlijk sprake van een samenwerkingsrelatie en gedeeld partnerschap in functie van het structureel maximaliseren van ontplooiingskansen van kinderen, of worden verantwoordelijkheden verdeeld/afgeschoven? Waar wil je nog meer inzetten op verbinding? Wat is daarvoor nodig? In welke mate worden structurele ongelijkheden die bepalend zijn voor de leer- en leefomgeving van kinderen en gezinnen mee in rekening genomen? In welke mate komen gemaakte verbindingen ook ten goede aan kinderen en hun gezinnen (rekening houdend met hun eigen perspectief en aspiraties)?
5. **Welke visie (ten aanzien van kinderen en gezinnen in kwetsbare situaties, ouderbetrokkenheid, de rol van de school...) draag je met je werking impliciet/expliciet uit?** Wat stel je bijvoorbeeld voorop in de vorming van medewerkers? Welke accenten leg je in de dialoog met de school, met gezinnen?

4. Interessante bronnen

Boeraeve, A., & Van Rijn, M. (2010). Werken aan ouderbetrokkenheid op school: 7 dimensies als leidraad voor een succesvolle aanpak. *Welwijs*, 21(2), 23-25.

Deprez, J. (2011). *Opvattingen over onderwijs en huiswerk: Een onderzoek bij ouders met kinderen in de lagere school*. [Masterproef]. Gent: UGent.

Gillanders, C., M. McKinney, & S. Ritchie. (2012). What Kind of School Would You Like for Your Children? Exploring Minority Mothers' Beliefs to Promote Home-School Partnerships. *Early Childhood Education Journal*, 40(5), 285–294.

Hemelsoet, E. (2010). Het universeel recht op onderwijs: De betekenis van gelijke onderwijskansen. In S. Ramaekers (Ed.), *De publieke betekenis van pedagogisch denken en handelen* (46-55). Amsterdam: SWP.

Hemelsoet, E. (2013). *Roma in het Gentse onderwijs: Een verhaal apart?* Gent: Academia Press.

Jongerenwelzijn (2011). *Ouders als onderzoekers*. Brussel: Lucien Raheens.

Juchtmans, G., Haven, E., Vancoillie, N., & Sabbe, A. (2009). Tutoring: School en gezin als betrokken partners. *Welwijs*, 20(3), 31-34.

Lawson, M. (2003). School-family relations in context: Parent and teacher perceptions on parent involvement. *Urban Education*, 38(77), 77-133.

Leemans, L. (2020). Armoede vraagt om ambetante scholen. Geraadpleegd via <https://www.klasse.be/237038/armoede-vraagt-ambetante-scholen/>

Meylemans, E. (2021). Waren wij dan beter niet geboren? Geraadpleegd via https://sociaal.net/column/waren-wij-beter-niet-geboren/?fbclid=IwAR3xUQ_uhfUz5Hr4CVYEgFielKZRzsl21Q2LI4lqOp8hBSWa_FpIBNso_w

Mertens, C., & Seghers, M. (2019). Op weg naar een betere samenwerking en afstemming van welzijn en onderwijs ter ondersteuning van maatschappelijk kwetsbare gezinnen op school. Geraadpleegd via <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/documenten/bestand.ashx?id=11725>

Franck, E. & Nicaise, I. (2018). *Iets gelijker, maar helaas niet beter. Trends in ongelijkheden in het Vlaamse onderwijs, 2003-2015*. Leuven: HIVA / Gent: Steunpunt onderwijsonderzoek. http://steunpuntsono.be/wp-content/uploads/2019/05/SONO_2018.OL1_3_1_herwerking.pdf

Roets, G., & Schiettecat, T. (2016). Pedagogisch perspectief ontwikkelen in situaties van kinderarmoede. In P. Smeyers, S. Ramaekers, R. van Goor & B. Vanobbergen, *Inleiding in de pedagogiek deel 1*. Amsterdam: Boom Uitgevers.

Scheepmans, S. (2020). *De positie van Vlaanderen in de PISA-Ranglijsten van onderwijsongelijkheid: Andere maatstaven, andere waarheden?* [Masterproef] Leuven: KU Leuven.

Schiettecat, T. (2016). Trajectories of poor families in child and family social work [doctoraat]. Gent: Universiteit Gent.

Steunpunt Diversiteit en Leren, Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen & Universiteit Gent. (2018). *Warm, welkom en wederkerig. Naar een goede ouder-schoolsamenwerking. Inspiratieboek voor kleuteronderwijs*. Brussel: ESF/AMIF. <https://vbjk.be/nl/publicaties/warm-welkom-wederkerig>

Uit de Marge (2020). *De impact van de COVID-19- maatregelen op kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties Hoe overleven kinderen en jongeren in kwetsbare posities de lockdown?* <https://www.uitdemarge.be/wp-content/uploads/2020/05/DOSSIER-De-impact-van-COVID-19-op-kinderen-en-jongeren-in-kwetsbare-situaties-4.pdf>

Urban, M., Vandenbroeck, M., Van Laere, K., Lazzari, A., & Peeters, J. (2012). Towards competent systems in Early Childhood Education and Care: Implications for policy and practice. *European Journal of Education*, 47(4), 508-526.

Vandekinderen, C., Roets, G., Van Keer, H., & Roose, R. (2015). Het vermogen tot leren: Een kwalitatief onderzoek in de context van het systeem leren en werken in Gent. *Welwijs*, 26(4), 29-33.

Vandenbroeck, M., Van Laere, K., Peleman, B. (2019). Gelijke kansen: de kleuterschool als probleem of als oplossing? *In Spots op onderwijs: wetenschappers voor het voetlicht* (pp. 223–242). Tielt: Lannoo Campus.

Vandevelde, S., Van Keer, H., & Merchie, E. (2017). The challenge of promoting self-regulated learning among primary school children with a low socioeconomic and immigrant background. *The Journal of Educational Research*, 110(2), 113-139.

Van Laere, K., Van houtte, M., & Vandenbroeck, M. (2018). Would it really matter? The democratic and caring deficit in 'parental involvement'. *European Early Childhood Education Research Journal*. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2018.1441999>

Vanobbergen, B. (2016). Spelen in zwarte sneeuw: Fragiel manifest tegen kinderarmoede. LannooCampus.

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (2020). Subsidieaanvraag voor studenttutoringprojecten in het schooljaar 2020-2021. Geraadpleegd via <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/documenten/fiche.aspx?id=5763>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (2020). Subsidieaanvraag voor studenttutoringprojecten in het schooljaar 2020-2021. Geraadpleegd via <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/formulieren/default.aspx?id=5763>

Vlaams Parlement. (2012). Ontwerp van decreet houdende de organisatie van kinderopvang van baby's en peuters. Tekst aangenomen door de plenaire vergadering op 28 maart 2012. Brussel: Vlaams Parlement.

Vlaams Parlement. (2019). Voorstel van decreet houdende de organisatie van buitenschoolse opvang en de afstemming tussen buitenschoolse activiteiten. Tekst aangenomen door de plenaire vergadering op 24 april 2019. Brussel: Vlaams Parlement. Geraadpleegd via <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1479676>

Vlaamse Regering. (2002). Decreet betreffende gelijke onderwijskansen van 28 juni 2002. Brussel: Vlaamse Regering. Geraadpleegd via <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13298>

Vlaamse Regering. (2007). Decreet betreffende het flankerend onderwijsbeleid op lokaal niveau van 30 november 2007. Geraadpleegd via <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13961>

Vlaamse Regering. (2011). Besluit van de Vlaamse Regering houdende de subsidiëring van student tutoring in het onderwijs in Vlaanderen van 19 september 2011. Geraadpleegd via <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14327>

Vlaamse Regering. (2013). Decreet houdende de organisatie van preventieve gezinsondersteuning van 29 november 2013. Geraadpleegd via <https://codex.vlaanderen.be/PrintDocument.ashx?id=1023668&geannoteerd=false>

Vlaamse Regering. (2018). Decreet betreffende de leerlingenbegeleiding in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding. Van 27 april 2018. Geraadpleegd via <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=15236>

Vlaamse Regering. (2018). Decreet betreffende het lokaal sociaal beleid van 9 februari 2018. Geraadpleegd via <https://codex.vlaanderen.be/PrintDocument.ashx?id=1029068&geannoteerd=false>

5. Contactgegevens

Katrien De Maegd – katrien.demaegd@hogent.be

Tineke Schiettecat – tineke.schiettecat@hogent.be

Nele Travers – nele.travers@opgroeien.be

Ivan Pauwels – ivan.pauwels@opgroeien.be

